

Xalimov Mannon Raxmonovich

*Qahqadaryo viloyati Kitob tumani 58-umumiy o'rta ta'lim maktab
amaliyotchi psixologi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'qituvchi faoliyati davomida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan turli ko'rinishdagi agressiv xulq-atvor tuzilishi, ko'rinishi va psixokorreksiyasi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: agressiya, emotsiogen, emotsional reaksi, destruksiya, deformatsiya, affekt, nafrat, bosim, negativizm, antipatiya, jirkanish

"O'qituvchi-o'quvchilar" o'rtasidagi muloqot va o'zaro ta'sir jarayonida maktabda tajovuzkorlik muammosini o'rganishda o'quvchilarga ustuvorlik beriladi. Katta miqdorda tadqiqot o'smirlarning tajovuzkor xatti-harakatlarining oldini olish va tuzatishga bag'ishlangan va katta maktab o'quvchilari. O'qituvchilar tomonidan maktabgacha yoshdagi bolalarda tajovuzkorlikning oldini olish va tuzatishga kamroq e'tibor beriladi. Agressivlik va tajovuzkor xatti-harakatlarni o'rganish bo'yicha maktab o'qituvchilari juda kamdan-kam tilga olinadi. Ayni paytda, tajovuzkor o'qituvchi o'quvchilar ruhiyatiga buzg'unchi ta'sir ko'rsatibgina qolmay, o'rnak bo'ladi tajovuzkor javoblarni taqlid qilish va mustahkamlash, ularning xulq-atvorini boyitish repertuar. Shu bilan birga, kuzatuvchilar (talabalar) qanday qilish haqida fikr hosil qiladilar xulq-atvor quriladi, kasbiy faoliyat amalga oshiriladi, yo'q qilinadi ,xulq-atvor va faoliyatning axloqiy va axloqiy me'yorlari. Keyinchalik, bunday misollar haqiqiy harakatga qo'llanma bo'lishi mumkin. Pedagogik faoliyatdagi tajovuzning kelib chiqishini tushunish uchun tezis muhim ahamiyatga ega.

R.X.Shakurova (1995) emotsional tendentsiyalarning shakllanishi haqida.Shuningdek, o'qituvchining tajovuzkorligini empirik o'rganish natijalari bizga imkon beradi tajovuz, qoida tariqasida, o'quvchilarga, kim bilan o'zaro munosabatga qaratilganligi haqidagi xulosa qiyinchiliklarni, qiyinchiliklarni keltirib

chiqaradi, yoqimsiz, umuman olganda, salbiy sabab bo'ladi hissiy reaksiyalar. Bugungi kunda bunday talabalar toifasi juda keng:kam o'quvchilar, deviant, g'ayriijtimoiy xulq-atvorli talabalar,o'zlarining o'ziga xosligini ko'rsatadigan talabalar va boshqalar. Biroq, shaxsiyatning shakllanishi vaqti-vaqti bilan paydo bo'ladigan, tashqi bilan birga keladi va ichki qarama-qarshiliklar, tanqidiy daqiqalar kasbiy rivojlanish vektorini o'zgartirish. Professional shakllardan biri sabab bo'lgan buzilishlar shaxsiy deformatsiyalardir. Kasbiy deformatsiyalarning rivojlanishi ko'plab omillar bilan belgilanadi: ko'p yo'nalishli ontogenetik o'zgarishlar, yosh dinamikasi, mazmuni kasb, ijtimoiy muhit, hayotiy voqealar va tasodifiy daqiqalar.

Kasbiy deformatsiyalarning namoyon bo'lishi yoshga qarab individual ravishda belgilanadi o'qituvchi shaxsining psixologik xususiyatlari, ish tajribasi, mazmuni va pedagogik faoliyatning xususiyatlari. Adabiy manbalarni tahlil qilish agressiyaga quyidagi ta'rifni berishga imkon beradi o'qituvchi - bu o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning kasbiy axloqiy me'yorlarini buzishda ifodalangan buzg'unchi xatti-harakatlar. Agressiya sifatida o'zini namoyon qiladi va talabalarga nisbatan dushmanlik munosabati va turli darajalarda uchraydi:

- og'zaki
- jismoniy.

Bu "jazolovchi" pedagogik ta'sir, masxara, tahdidlar, etiketkalar, qo'pollik, o'z talablariga bo'ysunish istagi va talaba xatti-harakati. Kasbiy jihatdan aniqlangan deformatsiya sifatida tajovuzkorlik tushuniladi va bu o'z ichida ikki turga professional va tipologik deformatsiyalar. Ushbu turdagi deformatsiyalar tufayli yuzaga keladi, shaxsning individual psixologik xususiyatlarini psixologikga yuklash tuzilmadagi o'zgarishlar bilan muqarrar ravishda kechadigan faoliyat tuzilishi hamda mutaxassisning shaxsiyati. Shaxsning yaxlitligi buziladi, uning moslashuvchan xususiyatlari kamayadi, o'qituvchi stress omillarining ta'siriga nisbatan sezgir bo'lib qoladi, zaiflashadi va hissiy barqarorlik, tashvish va dushmanlikning kuchayishi. Ya'ni, o'qituvchi o'z xatti-harakati, atrofida sodir bo'layotgan narsalar uchun javobgarlikni his qilmaydi, his qilmaydi natijada o'zini shogirdlari uchun namuna deb hisoblaydi va shuning uchun bu xatti-harakatlar

shakllarini ko'rsatadi. Talabalarning shaxsiyati va shaxslararo munosabatlarining rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi va o'zaro ta'sir yo'qoladi. Bolalarda tajovuzkorlikning shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillarni o'rganishda asosiy oilaviy munosabatlar, kompyuter o'yinlari va boshqa tashqi omillarga e'tibor beriladi, shu bilan birga, o'qituvchilarning o'rnini umuman hisobga olinmaydi, go'yo ularning muammolari va tajovuzkor xatti-harakatlar mavjud emas. Ammo ko'plab o'qituvchilar avtoritar uslubga ega bo'lib ularda tajovuzkorlik va liberal (ruxsat beruvchi) uslub bilan ajralib turadigan etakchilik; bu tabiatan ziddiyatli. O'qituvchilarning talabalar pozitsiyasidan tajovuzkorlik darajasini aniqlash uchun tadqiqot o'tkazildi. Buning uchun maxsus ishlab chiqilgan texnika. Talabalardan o'zlarining aniqlashlari so'ralgan va darslardagi hissiy tajribalar va ular boshdan kechirayotgan hissiyotlar o'qituvchi his qilishi kerak. Ushbu maqsadlar uchun javob shakllari ishlab chiqilgan bo'lib, ular taqdim etilgan. Ballarni hisoblash metodologiyasi va ularning talqini ilovada keltirilgan.

So'rov natijalari talabalarning haqiqiy akademik ko'rsatkichlari bilan solishtirildi. 5, 9 va 10-sinf o'qituvchilari o'rtasida so'rovnoma o'tkazildi. Shunday qilib, o'qituvchilar orasida og'zaki tajovuzkorlik tendentsiyasi aniq ustunlik qiladi jismoniy tajovuzga moyillik. Shubhasiz, bu bizning namunamizda ekanligi bilan bog'liq ayol o'qituvchilari ustunlik qildi. Ta'kidlash joizki, tajriba ortib borishi bilan to'g'ridan-to'g'ri og'zaki tajovuzning ko'rsatkichi, ya'ni tajribali o'qituvchilar qanchalik ko'p bo'lsa, shuncha ko'p. Ular o'zlarining noroziliklarini ochiqchasiga bildirishlari kamroq va kamroq bo'lishiga ishonishadi. Rad etish va boshqa turdagi ko'rsatkichlar (ayniqsa, oxirgi tajriba guruhida) stajining oshishi ayniqsa tajovuz. Biroq, har xil turdagi tajovuzkorlikka moyillik o'rtasidagi munosabatlardan tajriba ortib borishi bilan xatti-harakatlar o'zgarmaydi.

Xulosa o'rnida agressiya muammosi bo'yicha adabiyotlarni tahlil qilish buning murakkabligini ko'rsatadigan hodisa. Buni adekvat tushunish uchun, birinchi navbatda, tajovuzkorlikni farqlash kerak va xulq-atvor shakli sifatida shaxsiy xususiyat va tajovuzkorlik, ikkinchidan, turli xil turlarini ajratish tajovuzkor xatti-harakatlar, ham o'ziga, ham boshqalarga qaratilishi nuqtai nazaridan ham

qo'llaniladigan usullar va vositalar.

Adabiyotlar:

1. Frolova O. O'qituvchining pedagogik etikasi to'g'risida // Maktabgacha ta'lim, 2006 yil, 8-son.
2. Suxaya M.A., Utochkina O.A. O'z-o'zini anglash va tajovuzkorlik o'rtasidagi bog'liqlik // Ananyev o'qishlari - 2007. Ilmiy-amaliy konferentsiya materiallari. Sankt-Peterburg, Sankt-Peterburg davlat universiteti nashriyoti, 2007 y. 122-124.
3. Pavlova N.N. Bolalarning tajovuzkor xatti-harakatlarini tuzatishning pedagogik shartlari:
Diss konspekti... cand. o'rgimchak. Yakutsk, 2001 yil.
4. Yu.Levkova T.V. Pedagogik munosabatlardagi konstruktiv tajovuz: Abstrakt diss... cand. Sci. Birobidjon, 2003 yil.